

Nr 169

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående godkännande av ett konsortialavtal mellan staten och ASEA om samarbete på atomkraftområdet, m. m.; given Stockholms slott den 8 november 1968.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag om vars avlåtande till riksdagen föredraganden hemställt.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

BERTIL

Krister Wickman

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att Kungl. Maj:t skall bemyndigas godkänna ett konsortialavtal mellan staten och ASEA om samarbete i syfte att bedriva en självständig, konkurrenskraftig och lönsam industriell verksamhet på atomkraftområdet. Samarbetet avses äga rum inom ramen för ett särskilt bolag, Aktiebolaget ASEA-ATOM, som skall börja sin verksamhet den 1 januari 1969.

ASEA-ATOM avses bedriva utveckling, tillverkning och försäljning av atomreaktorer och reaktorbränsle, i första hand med resurser som övertas från ASEA och Aktiebolaget Atomenergi. Enligt avtalet skall aktiekapitalet i ASEA-ATOM uppgå till 60 milj. kr., varav staten och ASEA äger lika stora delar. Till teckning av statens aktier i bolaget föreslås på tilläggsstat I för budgetåret 1968/69 ett investeringsanslag av 48 milj. kr.

Enligt konsortialavtalet skall de forsknings- och utvecklingsresurser hos Aktiebolaget Atomenergi som inte omfattas av avtalet även i fortsättningen stödja svensk industris kommersiella verksamhet på atomenergiområdet. Det förutsätts att detta i ökad utsträckning sker i form av betalda uppdrag. Industrin avses få möjlighet att inom ett särskilt programråd delta i utformningen av bolagets övriga verksamhet på reaktor- och bränsleområdet.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Regenten, Hertigen av Halland, i statsrådet på Stockholms slott den 8 november 1968.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LANGE, KLING, JOHANSSON, HOLMQVIST, ASPLING, PALME, SVEN-ERIC NILSSON, LUNDKVIST, GUSTAFSSON, GEIJER, MYRDAL, ODHNOFF, WICKMAN, MOBERG.

Statsrådet Wickman anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *godkännande av ett konsortialavtal mellan staten och ASEA om samarbete på atomkraftområdet, m. m.*, och anför.

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 30 december 1965 tillkallade chefen för handelsdepartementet särskilda sakkunniga — 1966 års atomenergiutredning — för att utreda statens fortsatta insatser på atomenergiområdet (ledamöter landshövdingen Mats Lemne, ordf., professorn Lamek Hulthén, direktören Bengt Lyberg, budgetchefen Bo Jonas Sjölander; direktiv se 1967 års riksdagsberättelse s. 330). Utredningens uppdrag avsåg i första hand organisationen och finansieringen av det industriella utvecklingsarbetet, som bedrivs främst inom ramen för Aktiebolaget Atomenergi. I detta sammanhang borde utredningen även överväga frågan om tillsynsmyndighet m. m. I uppdraget ingick vidare att bedöma frågor om den inte målbundna forskningen på atomområdet och om ett vidgat utnyttjande av resurserna vid forskningsstationen i Studsvik.

I sistnämnda fråga överlämnade utredningen i november 1967 en promemoria, som jämte vissa andra förslag efter remissbehandling anmäldes i prop. 1968: 68 angående ökat statligt stöd till teknisk forskning och industriellt utvecklingsarbete.

Beträffande frågan om det industriella utvecklingsarbetet anmälde utredningen samtidigt i en särskild skrivelse att den kommit till en punkt i sitt arbete där direkta diskussioner måste tas upp med några av de närmast berörda industriföretagen. Med hänvisning till att sådana diskussioner måste få karaktären av förhandlingar hemställde utredningen att uppdrag skulle lämnas åt en eller flera för ändamålet särskilt utsedda förhandlingsmän.

I enlighet med utredningens hemställan togs från finansdepartementets ekonomienheters sida i december 1967 kontakt med vissa företag som spelat en aktiv roll i utvecklingsarbetet på atomenergiområdet. Sedan underhandlingar i frågan förts ingick företrädare för departementet med stöd av Kungl.

Maj:ts bemyndigande en principöverenskommelse den 3 juli 1968 med Allmänna Svenska elektriska aktiebolaget (ASEA) rörande samarbete mellan staten och ASEA på atomkraftområdet.

Överenskommelsen förutsatte att samarbetet skulle regleras närmare i ett konsortialavtal mellan parterna. Ett sådant avtal har, med förbehåll för Kungl. Maj:ts godkännande, träffats den 7 november 1968. Därjämte har ingåtts ett avtal mellan staten och Aktiebolaget Atomenergi avseende reglering av de frågor som enligt konsortialavtalet kan komma att beröra bolaget. Även detta avtal är beroende av Kungl. Maj:ts godkännande.

Avtalet mellan staten och ASEA innebär att nuvarande riktlinjer för atomenergiverksamheten i vårt land ändras i vad avser formerna för samarbetet mellan staten och den tillverkande industrin. Jag vill nu som bakgrund till avtalet lämna en redogörelse för dessa frågor.

Allmänna riktlinjer för atomenergiverksamheten i Sverige

För att handha det målbundna utvecklingsarbetet på atomenergiområdet bildades år 1947 Aktiebolaget Atomenergi. Bolaget fick ett aktiekapital av 3,5 milj. kr., varav fyra sjundedelar tecknades av staten och tre sjundedelar av 24 industri- och kraftföretag.

Intresset för atomenergifrågorna ökade starkt vid mitten av 1950-talet. I början av år 1956 höjdes aktiekapitalet i atombolaget till 14 milj. kr. med bibehållande av relationen mellan staten och de enskilda aktieägarna (prop. 1956: 99, SU 75, rskr 199). Dessa utökades till ca 70 genom att ett antal kommuner, försäkringsbolag m. fl. ingick som intressenter. Samtidigt ökades statsanslaget till bolaget i avsikt att påbörja utbyggnaden av en forskningsstation i Studsvik.

Samma år fastställde statsmakterna vissa riktlinjer för utvecklingsarbetet på atomenergiområdet (prop. 1956: 176, 3LU 33, rskr 394). Vidare antogs atomenergilagarna den 1 juni 1956 (nr 306), som gör innehav av atombränsle och drift av atomanläggningar beroende av särskilt tillstånd. För att utöva tillsyn enligt lagen och vara allmänt rådgivande organ på atomenergiområdet tillskapades en särskild myndighet, delegationen för atomenergifrågor.

1956 års riktlinjer förutsatte att atomenergiverksamheten tills vidare skulle komma att finansieras huvudsakligen av staten. Atombolaget borde få ett avgörande inflytande på utvecklingsarbetet, bl. a. i fråga om konstruktion av reaktorer. Framställning av atombränsle och bränsleelement borde tills vidare förbehållas bolaget.

År 1958 fattades beslut om att uppföra ett uranverk i Ranstad (prop. 1958: 1 bil. 12 s. 93, SU 10, rskr 10). Vidare påbörjades ett intensivt arbete hos såväl atombolaget som statens vattenfallsverk och flera företag inom verkstadsindustrin på att utveckla reaktorer för värme- och kraftverk. Detta led-

de till beslut om ett för atombolaget och vattenfallsverket gemensamt projekt, Ågesta kraftvärmeverk (prop. 1958: B 49, SU B 94, rskr B 123).

År 1962 fattades principbeslut om att vattenfallsverket skulle i Marviken uppföra en stor prototypreaktor som det sista mellansteget före de fullstora kraftreaktorerna (prop. 1962: 1 bil. 12 s. 128, SU 10, rskr 10). Beslut om den närmare uppläggningsen av Marvikenprojektet fattades följande år (prop. 1963: 72, SU 50, rskr 137). Reaktorn utformades som en tungvattenkokare med en effekt av 140 MWe. Med hänsyn till projektets utvecklingskaraktär ansågs det lämpligt att atombolaget gavs inflytande över projektarbetet och andel av finansieringsansvaret. I motiveringen för beslutet om Marviken betonades starkt att projektet skulle tillföra svensk industri arbetsuppgifter, som skulle leda till avancerat tekniskt kunnande och skapa underlag för en betydande framtida kapacitet på atomenergiområdet.

Efter beslutet om Marviken har inga mer betydande reaktorprojekt satts i gång inom ramen för det statliga atomenergiprogrammet. Verksamheten har koncentrerats till att fullfölja redan fattade beslut och stödja svensk industri genom forsknings- och utvecklingsarbete beträffande reaktorer och reaktorbränsle.

De sammanlagda anslagen till det statliga atomenergiprogrammet t. o. m. budgetåret 1967/68 uppgår till ca 1 850 milj. kr., inberäknat statens vattenfallsverks investeringar i Ågesta- och Marvikenprojekten.

En redogörelse för atombolagets verksamhet och arbetsprogram för innevarande budgetår har lämnats i prop. 1968: 69, s. 13.

Samarbete med industrin

Vid de överväganden som ledde fram till bildandet av Aktiebolaget Atomenergi år 1947 stod det klart att verksamheten skulle komma att kräva så stora insatser att staten måste inträda som huvudintressent. Härför ansågs även tala flera andra faktorer, bl. a. säkerhetsfrågorna. Det framstod emellertid samtidigt som betydelsefullt att från början etablera ett nära och förtroendefullt samarbete med intresserade företag. För att underlätta ett sådant samarbete och samtidigt ge det en effektiv och flexibel organisationsform beslöts att låta verksamheten bedrivas inom ramen för ett aktiebolag med enskilda företag som delägare. Ett betydande antal industri- och kraftföretag visade sig också intresserade av att engagera sig på området. Statens ställning som huvudintressent i bolaget tog sig uttryck främst i att staten tecknade fyra sjundedelar av aktierna.

Det atomenergiprogram som utformades vid mitten av 1950-talet hade en väsentligen energipolitisk bakgrund. Med hänsyn härtill och till behovet av att hushålla med tillgängliga resurser koncentrerades det svenska utvecklingsarbetet till atombolaget. Bolaget fick även tills vidare ensamrätt be-

träffande tillverkningen av reaktorbränsle. På grund av osäkerheten om möjligheterna att importera uran gavs råvaru- och bränslefrågorna en viktig plats i programmet. Den energipolitiska motiveringen för programmet gjorde det naturligt att verksamheten i detta skede finansierades helt av staten.

På grundval av 1956 års riktlinjer träffades en överenskommelse mellan aktieägarna i atombolaget rörande arbetsfördelningen mellan detta och den enskilda industrin. I överenskommelsen framhölls bl. a. att bolagets verksamhet skulle utformas så att enskilda företag fick möjlighet att bedriva eget forsknings- och utvecklingsarbete samt offerera egna eller på licens utförda konstruktioner.

I en promemoria, som godkändes av bolagets styrelse år 1960 och som även godkändes av statsmakterna (SU 1960: 10, rskr 10; prop. 1961: 1 bil. 12 s. 128), gavs närmare riktlinjer för atombolagets verksamhet och för samarbetet med industrin och kraftproducenterna. I promemorian fastslogs att atomenergiprogrammet borde möjliggöra en självständig verksamhet inom landet. I fråga om arbetsfördelningen mellan atombolaget och industrin uttalades att industrin borde få ta upp eller delta även i tillverkning av bränsleelement.

Styrelsepromemorian utgjorde grundvalen för bolagets samarbete med industrin under de första åren av 1960-talet. Vid arbetet på prototypanläggningarna Ågesta och Marviken svarade bolaget för projektering och även för stora delar av konstruktionsarbetet för reaktorerna. Dessutom svarade bolaget ensamt för utveckling och tillverkning av bränsleelement.

Intresset inom den enskilda industrin för att delta aktivt i utvecklingsarbetet var från början mycket utbrett, vilket tog sig uttryck i bl. a. det relativt stora antal företag som deltog i 1947 och 1956 års aktieteckningar i atombolaget. Ätminstone tre företag eller företagsgrupper torde vid mitten av 1950-talet ha haft planer på att ta upp tillverkning av reaktorer. Under de följande åren minskade emellertid intresset från industrins sida genom att tidpunkten för atomenergins kommersiella exploatering då föreföll mera avlägsen. Samtidigt blev det uppenbart att en självständig reaktortillverkning kräver mycket stora resurser i fråga om såväl utvecklingsarbete som finansiering. Endast ett företag i landet, nämligen ASEA, var berett att företa mera betydande insatser på området. Genom att ASEA fick ställning som huvudleverantör för reaktordelarna till Ågesta- och Marvikenprojektet vann företaget betydande erfarenhet. Det fick samtidigt möjligheter att bygga upp egna utvecklings- och projekteringsresurser. ASEA tog efter hand även upp tillverkning av bränsleelement.

Även om ASEA redan på ett tidigt stadium intog en ledande ställning inom den tillverkande industrin samarbetade atombolaget även med en rad andra företag. Ett exempel härpå var det s. k. PHWR-projektet — en studie av en stor tungvattenreaktor av tryckvattentyp — som bedrevs under åren 1962—1966 i samarbete med Johnson-koncernen. Detta projekt har emellertid inte

exploaterats kommersiellt. Vidare ingick bolaget avtal med flera industri- och kraftföretag om konsulttjänster m. m.

År 1965 fick ASEA en beställning på en komplett atomkraftstation — Oskarshamnsverket — med en lättvattenreaktor av kokartyp för en effekt av 400 MWe. Beställare var ett konsortium av kommunala och enskilda kraftföretag. Beställningen utgjorde den svenska kraftindustrins första order på en kommersiell atomkraftstation. Projektet innebar en ny fas också därigenom att en lättvattenreaktor valdes, vilket betingades bl. a. av de vid denna tid väsentligt förbättrade möjligheterna att importera anrikat uran.

ASEA:s åtaganden som självständig leverantör av en stor reaktor av en för företaget delvis ny typ förutsatte betydande utvecklingsinsatser, särskilt i fråga om bränsleutveckling. Mot denna bakgrund ingick ASEA och atombolaget år 1965 ett avtal om samarbete beträffande lättvattenreaktorer. Enligt avtalet, som avsåg tiden den 1 juli 1965—den 31 december 1970, skulle atombolaget främst göra en insats beträffande bränsleutveckling, reaktorfysik och värmeteknik, medan ASEA:s insatser avsågs omfatta främst projektering och konstruktion av den aktuella anläggningen. Kostnaderna för vardera partens insatser beräknades uppgå till 2—4 milj. kr. om året.

Samtidigt ingick ASEA och atombolaget avtal om samarbete beträffande tungvattenreaktorer och ett licensavtal beträffande bränsleelement. Sistnämnda avtal, som ingicks för en period av nio år, innebar att atombolaget till ASEA upplät en icke-exklusiv licens på bolagets patent samt kunskaper och erfarenheter beträffande bränsleelement. I ersättning härför utfäste sig ASEA att erlagga viss licensavgift.

Konsortialavtalet mellan staten och ASEA

Den 7 november 1968 har träffats ett konsortialavtal mellan svenska staten och ASEA om samarbete på atomkraftområdet. Avtalet, som ersätter en den 3 juli 1968 ingången principöverenskommelse, har träffats under förbehåll för Kungl. Maj:ts och ASEA:s styrelses godkännande.

Enligt avtalet avser parterna att samarbeta i syfte att bedriva en självständig, konkurrenskraftig och lönsam industriell verksamhet på atomkraftområdet. Detta samarbete skall äga rum inom ramen för ett särskilt bolag, Aktiebolaget ASEA-ATOM, som avses börja sin aktiva verksamhet den 1 januari 1969. Samarbetet innebär en vidareutveckling och intensifiering av det samarbete som redan etablerats mellan Aktiebolaget Atomenergi och ASEA samt Johnson-koncernen. Parterna avser att medverka även till ett så nära samarbete som möjligt med övriga nordiska stater och med nordiska företag verksamma på atomkraftområdet.

Aktiekapitalet i ASEA-ATOM avses uppgå till 60 milj. kr., varav parterna

skall äga hälften vardera. Avtalets bestämmelser om inbetalning av aktiekapitalet innebär att staten för sina aktier erlägger en överkurs av 60 %, dvs. 18 milj. kr. utöver aktiernas parivärde 30 milj. kr. Vid fastställande av dessa villkor har beaktats de värden som från ömse håll skall tillföras bolaget.

Enligt avtalet skall ASEA-ATOM:s styrelse bestå av fyra ordinarie ledamöter och två suppleanter. Av dessa skall staten och ASEA utse två ordinarie ledamöter och en suppleant vardera. Parterna skall även utse vardera en revisor och en revisorssuppleant. Bolagets styrelse skall utom sig utse en verkställande direktör.

Intill den ordinarie bolagsstämman år 1971 skall ordförande i styrelsen utses av staten och vice ordförande av ASEA. Därefter sker skifte på dessa poster vartannat år. Ordförande på bolagsstämman utses av ASEA. Till komplettering av dessa bestämmelser anges i avtalet ett antal frågor, beträffande vilka beslut förutsätter enighet mellan parterna. Detta gäller bl. a. ändring av bolagsordningen och av de grundläggande förutsättningarna i övrigt för verksamheten.

Beträffande ASEA-ATOM:s verksamhetsområde anger avtalet följande. Bolaget skall bedriva utveckling, konstruktion och marknadsföring av atomreaktoranläggningar, baserade på termiska reaktorer, och komponenter till dem samt tillverkning av speciella reaktorkomponenter. Bolaget skall vidare bedriva utveckling, konstruktion, tillverkning och marknadsföring av reaktorbränsle ävensom försäljning av kompletterande tjänster sammanhängande med sådant bränsle. Bolaget äger därjämte driva annan verksamhet inom atomkraftområdet, som är förenlig med den angivna. Bolaget skall ha sitt huvudkontor i Västerås.

ASEA-ATOM skall ha egna resurser för projektering, produktutveckling, konstruktions- och beräkningsarbete, projektledning och marknadsföring av reaktoranläggningar och reaktorbränsle samt därtill hörande speciella produkter och tjänster. Bolaget skall vidare ha egna tillverkningsresurser för reaktorbränsle och för andra atomtekniska produkter, som ger fördelar från samordnings- och marknadsföringssynpunkt.

ASEA-ATOM:s försäljning skall avse såväl den svenska marknaden som utländska marknader. Vid marknadsföring utomlands avses bolaget utnyttja ASEA:s utlandsrepresentation. Bolaget skall vid leveranser infordra anbud från sådana svenska och utländska, speciellt nordiska leverantörer, som kan väntas ge de fördelaktigaste villkoren.

Till ASEA-ATOM skall överföras dels huvudparten av den personal som är sysselsatt inom ASEA:s atomkraftverksamhet, dels den personal som är direkt engagerad i produktionen vid Atomenergis anläggning för tillverkning av bränsleelement i Stockholm. Den rekrytering som erfordras därutöver skall ske i första hand från Atomenergi.

Enligt avtalet åtar sig staten att även i fortsättningen verka för att de

forsknings- och utvecklingsresurser hos Atomenergi som inte omfattas av avtalet, främst vid forskningsstationen i Studsvik, kan stödja svensk industris kommersiella verksamhet på atomenergiområdet. ASEA-ATOM förutsätts liksom andra intressenter få möjlighet att inom ett särskilt programråd delta i utformningen av Atomenergis utvecklingsprogram inom reaktor- och reaktorbränsleområdet. ASEA-ATOM, andra tillverkande företag och kraftindustrin förutsätts vidare kunna utnyttja Atomenergis resurser i form av betalda uppdrag.

Avtalet gäller i första hand termiska reaktorer. Emellertid avser parterna att samarbeta med varandra även beträffande utveckling, tillverkning och försäljning av reaktor-anläggningar, baserade på snabba reaktorer och komponenter till dessa. Därvid skall möjligheterna till samarbete med Johnson-koncernen och andra parter, i första hand inom Norden, tillvaratas.

Till ASEA-ATOM skall per den 31 december 1968 överlåtas utrustning vid Atomenergis anläggning för tillverkning av bränsleelement i Stockholm och utrustningen vid ASEA:s kärnkraftlaboratorium samt ASEA:s anläggning för tillverkning av bränsleelement i Västerås jämte ett omgivande markområde. För denna egendom skall ASEA-ATOM betala ersättning enligt grunder som närmare anges i avtalet. Bolaget skall äga avgiftsfri nyttjanderätt till de patent- och licensrättigheter m. m. inom det aktuella verksamhetsområdet som Atomenergi och ASEA fritt disponerar vid avtalets undertecknande.

Avtalet förutsätter att ASEA-ATOM övertar Atomenergis och ASEA:s bestående rättigheter och skyldigheter på grund av leveransavtal och bindande anbud för reaktor-anläggningar, komponenter eller reaktorbränsle, utom i vad avser leveranser till Marvikens reaktor-anläggning och första bränsleladdning. Halvfabrikat och färdiga produkter, pågående leveranser samt inneliggande leveransavtal, som i enlighet härmed skall övergå till ASEA-ATOM, skall av ASEA-ATOM ersättas enligt vissa närmare angivna beräkningsgrunder.

Detsamma gäller vissa leverans- och inköpsavtal, som träffats av ASEA:s helägda dotterföretag Aseatom aktiebolag och Aktiebolaget Redam. För dessa åtaganden har ASEA tecknat borgen såsom för egen skuld. Sålunda har ASEA gentemot Oskarshamnsverkets kraftgrupp aktiebolag åtagit sig borgen för samtliga dotterföretagens förpliktelser enligt avtal om leverans av Oskarshamnsverket. Liknande borgensåtagande har ASEA gjort gentemot General Electric Company för genomförandet av det kontrakt om leverans av vissa reaktorkomponenter för Oskarshamnsverket som Aseatom träffat med General Electric. ASEA har också med anledning av detta kontrakt förbundit sig att hålla General Electric skadelös för alla anspråk som kan komma att resas mot detta bolag och dess leverantörer i händelse av atomolycka vid Oskarshamnsverket. Sistnämnda borgensåtagande är begränsat

till högst 10 milj. dollar, dvs. ca 50 milj. kr. ASEA har likaså iklätt sig borgen för Aseatoms åtagande gentemot staten att svara för de ersättningsbelopp som staten enligt ett särskilt beslut av riksdagen (prop. 1968: 123, SU 139, rskr 311) kan komma att utge i händelse av en atomolycka vid verket. Detta statens åtagande är begränsat till skillnaden mellan 15 miljoner betalningsenheter enligt 31 § atomansvarighetslagen, dvs. ca 75 milj. kr., och 50 milj. kr. — I den mån det erfordras för att vederbörande motparter skall godta att ASEA-ATOM övertar Aseatoms och Redams ifrågavarande förpliktelser har parterna i konsortialavtalet förklarat sig beredda att medverka till att ASEA:s borgensförbindelser ersätts eller kompletteras.

Licensavtalet angående bränsleelement mellan Atomenergi och ASEA av den 1 juli 1965 skall upphöra att gälla den 31 december 1968. ASEA-ATOM skall inträda i stället för ASEA såsom part i det s. k. lättvattenavtalet av samma datum.

Konsortialavtalet gäller t. o. m. den 31 december 1979 och skall därefter förlängas automatiskt med fem år varje gång, om det inte sägs upp senast ett år före avtalstidens utgång. Om enighet mellan parterna vid upprepade tillfällen inte kunnat uppnås i frågor, där sådan enighet fordras enligt avtalet, får part säga upp avtalet till upphörande ett år efter uppsägningen.

Jämsides med konsortialavtalet mellan staten och ASEA har träffats ett avtal mellan staten och Aktiebolaget Atomenergi om de förhållanden som enligt konsortialavtalet kan komma att beröra bolaget. Avtalet gäller under förbehåll för Kungl. Maj:ts och Atomenergis styrelses godkännande.

I avtalet konstateras att av bolagets nuvarande resurser huvudsakligen bränsleelementfabriken i Stockholm och projekteringsresurserna berörs av konsortialavtalet med ASEA. Forskningsstationen i Studsvik skall alltjämt drivas av Atomenergi. Sålunda förutsätts bolaget bedriva såväl visst reaktor- och bränsleteknologiskt utvecklingsarbete som mera långsiktig forskning. I och med att ansvaret för exploateringen av utvecklingsarbetet beträffande termiska reaktorer övergår till ASEA-ATOM är avsikten att arbetet i Studsvik i högre grad inriktas på problem i samband med avancerade reaktortyper. Resurserna i Studsvik för bestrålningar m. m. avses mot ersättning stå till förfogande för såväl ASEA-ATOM som andra företag inom och utom landet. Även kraftindustrin och andra intressenter bör liksom nu kunna utnyttja Atomenergis erfarenheter i olika avseenden på konsultbasis.

Avtalet förutsätter att ett förtroendefullt samarbete etableras mellan Atomenergi och ASEA-ATOM. Detta utgör inte hinder för Atomenergi att mot ersättning åta sig utvecklingsarbete på atomkraftområdet åt annan uppdragsgivare.

Beträffande uppdrag från svensk industri till bolaget förutsätts i huvudsak gälla de f. n. gentemot industrin tillämpade debiteringsgrunderna, inne-

bärande bl. a. att bestrålningskostnader ersätts av kunden. I den mån dessa grunder inte ger full täckning för samtliga kostnader förutsätter detta enligt avtalet att differensen täcks genom anslag.

I övrigt innehåller avtalet vissa bestämmelser angående överlåtelse till ASEA-ATOM av egendom m. m. i konsekvens med vad som överenskommits i konsortialavtalet mellan staten och ASEA.

Föredraganden

Det svenska atomenergiprogrammet har inneburit en efter våra förhållanden mycket betydande satsning på forskning och industriellt utvecklingsarbete. Programmet har utformats i nära samarbete mellan staten och industrin. Redan år 1947 bildades Aktiebolaget Atomenergi såsom ett samsarbetsorgan med uppgift att svara för utvecklingsarbetet på detta område. Staten tecknade fyra sjundedelar och olika enskilda intressenter tre sjundedelar av aktiekapitalet.

Under senare hälften av 1950-talet fick atombolagets verksamhet en betydande omfattning. Som led i ett energipolitiskt handlingsprogram beslöts att bolaget skulle bygga upp en inhemsk produktion av uran och av bränsleelement för reaktorer. Vidare deltog bolaget jämte statens vattenfallsverk i uppförandet av Ågesta kraftvärmeverk. Under dessa år påbörjades utbyggnaden av forskningsstationen i Studsvik med syfte att skapa underlag för utvecklingsarbetet på reaktor- och bränsleområdet. Atombolaget fick även ansvaret för den stora prototypreaktor i Marviken, som nu närmar sig fullbordan. Detta projekt har gett nödvändiga erfarenheter av projektering och uppförande av anläggningar i industriell skala.

Det svenska atomenergiprogrammet har finansierats nästan helt med statsmedel. Av det sammanlagda anslagsbeloppet på ca 1,9 miljard kr. har ca 1,6 miljard kr. anvisats till atombolaget i form av driftbudgetanslag och lån.

Även om utvecklingsarbetet till en början koncentrerades till atombolaget var det en strävan från statsmakternas och bolagets sida att successivt öka industrins möjligheter att göra självständiga insatser beträffande såväl utveckling som tillverkning av reaktorer och bränsle. Atombolaget hade i samband med olika projekt ett nära samarbete med flera företag eller grupper av företag inom verkstadsindustrin. Samarbetet kom efter hand att gälla främst ASEA, som gjorde betydande insatser vid sidan av det statligt finansierade utvecklingsarbetet. Såsom huvudleverantör för reaktorerna till Ågesta och Marviken byggde ASEA även upp egna projekterings- och tillverkningsresurser. Som en följd härav kunde ASEA år 1965 få beställningen för Oskarshamnsverket med en stor lättvattenreaktor av ASEA:s egen konstruktion. Beställningen avsåg även bränsle till reaktorn.

Beställningen av Oskarshamnswerket utgjorde ett viktigt steg mot ett kommersiellt utnyttjande av atomkraften i vårt land. Genom att svensk industri kunde uppträda som självständig leverantör av reaktorer och bränsle nåddes även ett av atomenergiprogrammets huvudmål. Verksamheten inom atombolaget fick successivt en väsentligen stödjande och kompletterande karaktär. Detta kom till uttryck i bl. a. de avtal som år 1965 ingicks mellan bolaget och ASEA om samarbete beträffande lättvattenreaktorer och bränslelement.

Under de närmast följande åren blev det uppenbart att den snabba ökningen av efterfrågan på elenergi skulle komma att föranleda en betydande utbyggnad av atomkraft i Sverige redan före mitten av 1970-talet. År 1967 lade statens vattenfallsverk fram planerna på en stor atomkraftstation, Ringhals, för vilken det första aggregatet med en effekt av 750 MWe avses tas i drift år 1973. En rad andra projekt har därefter offentliggjorts av vattenfallsverket samt enskilda och kommunala kraftföretag. Dessa kraftindustrins utbyggnadsplaner visar att den inhemska marknaden för reaktorer och reaktorbränsle redan vid mitten av 1970-talet kommer att omfatta ett värde av omkring 1 miljard kr. om året. Eftersom praktiskt taget all nytillkommande produktion av elenergi i vårt land från denna tidpunkt väntas ske i atomkraftverk kommer marknaden att växa snabbt. Efter hand kommer en betydande marknad att uppstå även i de övriga nordiska länderna.

Den svenska atomkraftutbyggnaden bör kunna ge tillräckligt underlag för en lönsam industriell verksamhet beträffande såväl reaktorer som bränsle. Å andra sidan kommer den internationella konkurrensen på området att bli utomordentligt hård. Endast ett litet antal företag kommer att kunna mobilisera tillräckliga resurser för att uppträda som självständiga tillverkare av reaktorer och bränsle. Behovet av att skapa slagkraftiga enheter har på många håll utomlands lett till samarbete mellan olika företag genom fusioner eller bildande av konsortier. Under det gångna året har således vittgående organisatoriska förändringar genomförts eller aviserats inom atomindustrin i bl. a. Canada och Storbritannien. Dessa förändringar har krävt aktiv medverkan från berörda regeringars sida.

I den situation på industri- och marknadssidan som jag här skisserat framstod det som önskvärt att få till stånd en revidering av de riktlinjer för samarbetet mellan staten och industrin som utformats under det svenska atomenergiprogrammets tidigare stadier. En sådan revidering, som bl. a. borde stärka sambandet mellan forsknings- och utvecklingsarbetet och den industriella verksamheten, ingick i uppdraget för 1966 års atomenergiutredning. På hemställan av utredningen togs underhandlingar upp i början av år 1968 mellan företrädare för finansdepartementet och ett antal intresserade företag och företagsgrupper. Härvid fördes överläggningar om den ambitionsnivå som i fortsättningen bör gälla för atomenergiverksamheten i Sverige. Det visade sig att den nivå som uppnåtts — dvs. självständig in-

hemska tillverkning av kompletta vattenreaktorsystem och bränsle till dem — ger viktiga fördelar från marknadssynpunkt och dessutom kan upprätthållas med stöd av de resurser som redan byggts upp på området. Av de företag som deltog i förhandlingarna var det endast ASEA i samarbete med Johnson-koncernen som hade ambitionen att uppträda som självständig reaktortillverkare och att göra vissa motsvarande utvecklingsinsatser. Övriga företags intressen begränsades till licenstillverkning eller till leveranser av komponenter och system.

I detta läge ansåg jag det önskvärt att finna en form för det fortsatta samarbetet mellan staten och industrin som svarar mot den faktiska situationen på industrisidan. Den koncentration av resurser, som från början varit en förutsättning för programmet, måste befastas och föras vidare. Bl. a. framstod det som rationellt att till ett enda företag sammanföra bränsleelementtillverkningen hos atombolaget och ASEA. Med hänsyn till den stora statliga satsningen på atomenergiutvecklingen bedömde jag det angeläget att staten också fick möjlighet att delta i exploateringen av den tekniska och kommersiella kapacitet som byggts upp.

Den principöverenskommelse som i juli 1968 ingicks mellan staten och ASEA och som nu ersatts av ett konsortialavtal får ses mot bakgrund av de överväganden jag här redovisat. Avtalet innebär en sammanslagning inom ramen för ett särskilt bolag, Aktiebolaget ASEA-ATOM, av de resurser hos atombolaget och ASEA som arbetar med utveckling och projektering av kommersiella reaktortyper. Samgåendet gäller även tillverkning av bränsleelement. ASEA-ATOM:s försäljning skall avse såväl den svenska marknaden som utländska marknader. ASEA-ATOM kommer att överta pågående eller avtalade leveranser från atombolaget och ASEA. Dessa leveranser avser främst Oskarshamnsverket och det första aggregatet till Ringhals kraftstation som statens vattenfallsverk nyligen beställt hos ASEA och Johnson-koncernen.

I detta sammanhang kan det bli erforderligt att svenska staten ikläder sig ett med ASEA delat borgensansvar för vissa förpliktelser som ASEA-ATOM avses överta från dotterföretag till ASEA och för vilka ASEA f. n. ensam gått i borgen. Jag har tidigare redovisat vilka borgensåtaganden det här kan bli fråga om. Riksgäldsfullmäktige bör bemyndigas att för svenska staten teckna en med ASEA till hälften delad borgen för ifrågavarande förpliktelser, allt i den utsträckning Kungl. Maj:t bedömer det erforderligt vid ASEA-ATOM:s övertagande av förpliktelserna. I fråga om ASEA:s borgensåtagande gentemot staten för ersättning på grund av atomskada kan en jämkning av ASEA:s nuvarande ansvar till hälften bli aktuell. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att meddela behövliga föreskrifter med anledning av detta åtagande.

ASEA-ATOM kommer att ha egna resurser för projektering, produktutveckling, konstruktion, projektledning och marknadsföring. Dessa resurser

kommer att övertas från ASEA och atombolaget, liksom tillverkningsresurser för bränsleelement. När det gäller reaktorer torde ASEA-ATOM däremot inte i större omfattning komma att ägna sig åt egen tillverkning utan väsentligen basera sina leveranser på underleverantörer.

ASEA-ATOM avses träda i verksamhet den 1 januari 1969. Bolaget skall ha ett aktiekapital av 60 milj. kr., varav ASEA och staten äger vardera hälften. Staten skall för sina aktier erlægga en överkurs av 60 %, dvs. 18 milj. kr. utöver parivärdet 30 milj. kr. Denna överkurs har räknats fram på grundval av en bedömning av de värden av olika slag som från båda sidorna tillförs bolaget. Vidare har skapats förutsättningar för att tillgodose ASEA:s önskemål om att låta ASEA-ATOM ingå i ASEA:s koncernbalansräkning, vilket från marknadsföringssynpunkt bedömts angeläget. Detta har skett genom att, medan ordförandeskapet i styrelsen alternerar mellan de båda aktieägarna, ASEA tillförsäkrats rätt att utse ordförande på bolagsstämma. Å andra sidan har i avtalet tagits in en bestämmelse om att vissa väsentliga frågor kräver enighet mellan aktieägarna.

Enligt min mening utgör en förening av de resurser hos atombolaget och ASEA som arbetar med utveckling och projektering av kommersiella reaktortyper en logisk konsekvens av det nära samarbete som redan äger rum. Genom avtalet kommer rationaliseringsvinster att kunna uppnås och de betydande resurser på reaktor- och bränsleområdet som nu finns i vårt land att kunna utnyttjas effektivt.

Avtalet innebär även en lösning av frågan om den kommersiella exploateringen på ett område där den industriella verksamheten baseras på stora statliga utvecklingsinsatser. Genom den samarbetsform som här valts ges staten ett starkt medinflytande och tillförsäkras samtidigt en betydande del av det framtida ekonomiska utbytet av verksamheten. Ett engagemang i det förestående exploateringsskedet kan mot bakgrund av den förväntade marknadsutvecklingen på lång sikt bedömas som företagsekonomiskt motiverat för statens del. Den industriella verksamheten på atomenergiområdet kommer vidare såväl genom sin volym som genom utnyttjandet av avancerad teknik att få stor industripolitisk betydelse. Av dessa skäl är en fördjupad samverkan mellan staten och industrin på detta område önskvärd.

Jag övergår här efter till vissa frågor rörande den fortsatta verksamheten inom atombolaget som tas upp i konsortialavtalet och ett jämsides härmed ingånget avtal mellan staten och bolaget. Av bolagets nuvarande resurser berörs huvudsakligen utrustning och personal vid bränsleelementfabriken i Stockholm samt viss projekteringspersonal. Enligt konsortialavtalet åtar sig staten att verka för att bolagets övriga resurser, främst vid forskningsstationen i Studsvik, kan stödja svensk industris kommersiella verksamhet på atomenergiområdet. I enlighet härmed kommer bolaget även i fortsättningen att bedriva reaktor- och bränsletekniskt utvecklingsarbete. Bolagets resurser kommer att stå till förfogande för såväl ASEA-ATOM som andra svenska

företag med intresse för att ta upp tillverkning av reaktorer, bränsle eller komponenter. Även kraftindustrin och andra intressenter kommer liksom nu att kunna utnyttja atombolagets erfarenheter i olika avseenden på konsultbasis.

Avtalet med ASEA förutsätter att industrins utnyttjande av atombolagets resurser sker i form av betalda uppdrag enligt nuvarande debiteringsgrunder. Dessa innebär, såvitt avser uppdrag från svenska industriföretag, att den övervägande delen av bolagets kostnader för uppdragen ersätts. Denna finansieringsprincip torde komma att tillämpas på alla sådana arbeten inom bolaget som står i direkt samband med nytillkommande kommersiella projekt. Även i fråga om bolagets eget basteknologiska arbete på reaktorer och bränsle av nuvarande typer anser jag att en så långt möjligt ökad industrifinansiering bör eftersträvas.

Som nämnts avses ASEA-ATOM påbörja verksamheten den 1 januari 1969. Detta får vissa konsekvenser för atombolaget redan under innevarande budgetår, främst till följd av att bolagets bränsleelementtillverkning helt övergår till ASEA-ATOM. Vidare planerar bolaget att successivt föra över huvuddelen av den återstående verksamheten i Stockholm till forskningsstationen i Studsvik. Det anslag till atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi, som anvisats för innevarande budgetår, bör vid behov få tas i anspråk för ändamål som sammanhänger med denna omläggning av bolagets verksamhet.

Avtalet med ASEA förutsätter att ASEA-ATOM, liksom andra intressenter, får möjlighet att inom ett särskilt programråd delta i utformningen av atombolagets utvecklingsprogram på reaktor- och bränsleområdet. Avsikten är att härigenom få till stånd en effektiv industriell medverkan vid utformningen även av den verksamhet inom bolaget som inte sker i form av uppdrag. Programrådet bör träda i funktion redan vid ingången av år 1969 så att det som rådgivande organ till bolagets styrelse kan medverka vid den närmare utformningen av arbetsprogrammet såväl för budgetåret 1969/70 som för kommande budgetår.

Genom att staten med bildandet av ASEA-ATOM inleder ett direkt samarbete med den ledande industriintressenten kommer atombolagets ställning som samarbetsorgan mellan staten och industrin att förändras. Vidare kommer tillskapandet av ett programråd att innebära en till den nya situationen anpassad form för den tillverkande industrins och kraftindustrins inflytande över verksamheten inom bolaget. Med hänsyn härtill synes de enskilda intressenternas deltagande i bolaget som aktieägare med därav följande representation i bolagets styrelse förlora sin ursprungliga betydelse. Jag torde få återkomma till dessa frågor i ett senare sammanhang.

Under återopande av vad jag anfört i det föregående hemställer jag, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att

1. bemyndiga Kungl. Maj:t att godkänna ett konsortialavtal mellan staten och ASEA i huvudsak efter de riktlinjer jag anfört,

2. bemyndiga Kungl. Maj:t att godkänna ett avtal mellan staten och Aktiebolaget Atomenergi i huvudsak efter de riktlinjer jag anfört,

3. till *Teckning av aktier i Aktiebolaget ASEA-ATOM* på kapitalbudgeten på tilläggsstat I för budgetåret 1968/69 under fonden för statens aktier anvisa ett investeringsanslag av 48 milj. kr.,

4. bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att i överensstämmelse med vad jag anfört ikläda staten garanti för fullgörandet av vissa förpliktelser, som ASEA-ATOM övertar från dotterföretag till ASEA.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Kungl. Höghet Regenten att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Gunnel Anderson